

Náučný chodník po stopách baníctva v Dobšinej

Kraj:	Košický
Okres:	Rožňava
Geomorfologické jednotky:	Revúcka vrchovina a Volovské vrchy
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Dobšiná, námestie
Východiská:	1. trasa - Dobšiná, Námestie baníkov 2. trasa - Dobšiná, Lániho huta
Trasa:	1. trasa: Dobšiná, Námestie baníkov - evanjelický a. v. kostol - Zimná ul. - ul. SNP - Záhradná ul. - Lániho huta - Flos - Rik - Dobšiná 2. trasa: Dobšiná, Lániho huta - Gápel baňa - Flos - Rik - Dobšiná, Lániho huta
Dĺžka, prevýšenie:	1. trasa - 6,6 km, prevýšenie 290 m 2. trasa - 4 km, prevýšenie 350 m
Čas prechodu:	1. trasa - 3 h, 2. trasa - 2,5 h
Počet zastávok:	1. trasa - 8 (číslo 1 - 9 okrem 7), 2. trasa - 2 (číslo 6 a 7)
Náročnosť:	obe trasy - stredne náročné

Zameranie chodníka: historické, banícke

Typ chodníka: samoobslužný, dva okruhy, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je sčasti súdežná so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2013

Aktuálny stav: Informačné panely sú zachovalé. (2021)

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Terra incognita Košický kraj; Turistické informačné centrum Dobšiná, Námestie baníkov 384, 049 25 Dobšiná, tel. 0918 615 189

Poznámka: Na oboch trasách náučného chodníka sa nachádzajú turistické prístrešky, lavice, stoly a smerovníky.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie v obmedzenej miere.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Dobšiná. Staré banské mesto medzi Popradom a Revúcou na styku Revúckej vrchoviny a Volovských vrchov v údolí Dobšinského potoka a jeho prítokov nad jeho ústím do Slanej. Od založenia (po roku 1326) sa v jeho okolí ťažili rozličné kovy: striebro, železo, meď, kobalt, nikel a ortuť. Ťažba rúd sa skončila v 19. storočí. V roku 1680 postavili v Dobšinej prvú vysokú pec na Slovensku. Hutnícka výroba tu zanikla koncom 19. storočia. Severne od mesta je **vodné dielo Dobšiná** s hydroelektrárnou, prečerpávajúcou vodu do vodnej nádrže Palcmanová Maša. V historickom jadre mesta sú viaceré klasicistické domy. Dominantou Dobšinej je pôvodne neskorogotický evanjelický kostol. V centre sa nachádza neorenesančná radnica z roku 1870 a na okraji mesta sú pozostatky hámrov, mlyna a pily. Na základe náhodného objavu banskej mapy a ďalších historických dokumentov z roku 1876 bola pri samom severnom okraji územia mesta v blízkosti Dobšinskej ľadovej jaskyne nedávno lokalizovaná unikátna prieskumná štôlna, v ktorej sa v minulosti zisťovala využitelnosť zásob hnedého uhlia (viac na náučnom chodníku Dobšinský chotár).

Lániho huta. Miestna časť Dobšinej, dnes chatová osada a rekreačná oblasť v závere doliny Lániho potoka v západnom cípe Volovských vrchov asi 3 km na západ od Dobšinej v mieste bývalej huty a rozsiahleho železiarskeho komplexu, založeného uhorským právnikom, krajinským úradníkom a podnikateľom **Pavlom Lánim** (1670 - 1733, aj Lányi či Lány) v rokoch 1706 - 1716. Počas povstania Františka II. Rákociho sa Láni pridol ako protestant ku kuruckému povstaniu a významnou mierou mu pomáhal. Dodával pre kurucké vojská kvalitnú oceľ a zriadil zbrojárske dielne, kde sa kovali meče a odlievali delové gule i hlavne pušiek. V roku 1696 bol povýšený do šľachtického stavu. Stal sa krajinským poslancom Františka Rákociho II. a miestodržiteľom Gemera. V roku 1723 pre svoju vnútornú potrebu vyrobil sám papierové peniaze. Boli malé okrúhle s priemerom 3 cm a boli opečiatkované jeho pečatným prsteňom, na ktorom bol jeho šľachtický erb. Boli to prvé papierové peniaze v Uhorsku.

Ložisko azbestu v Dobšinej. Dobšiná bola jediným ložiskom azbestu na Gemeri, ktoré malo hospodársky význam. Prvé prieskumné práce vykonal Michal Petrovič, správca Pavla Lániho, v roku 1723. Pre malú dĺžku azbestových vlákien a pomerne veľké znečistenie považovali dlho surovinu za

nevhodnú na využitie. Až v roku 1919 boli v serpentinite zistené žily azbestu. Prevádzku zahájili v roku 1928. Ročná výroba vláknitých azbestov dosahovala 1 800 - 2 000 t. Chryzotilový azbest sa tu ťažil až do 60. rokov 20. storočia. Po jeho vyťažení sa výroba orientovala na získavanie serpentinitovej múčky (mikroazbest) a drveného kameniva. Ťažbu serpentinitu zastavili v roku 1998 a ťažobná spoločnosť sa transformovala v roku 1999 na Silicon, a. s., orientovanú na ekologické odstránenie a ekonomické využitie druhotnej suroviny z hald v Dobšinej.

Palcmanská Maša. Jedna zo siedmich miestnych častí obce Mlynky a nad ňou ležiaca rovnomenná umelá vodná nádrž (priehrada) na hornom toku Hnilca na styku Slovenského raja a Volovských vrchov. Osada vznikla okolo roku 1800 v súvislosti s výstavbou vysokej pece a hámrov. Vodná nádrž je súčasťou prečerpávacej vodnej elektrárne Dobšiná, prvej prečerpávacej elektrárne na Slovensku, spustenej v roku 1953. Celková plocha nádrže je 85 ha. Výstavbe padlo za obeť niekoľko domov v obciach Dedinky a Stratenská Píla. Teplotou vody patrí medzi najchladnejšie vodné nádrže na Slovensku. Účelom priehrady bola výroba elektrickej energie a regulovanie toku Hnilca. Voda z Kaplanovej turbíny odteká takmer 3 km dlhým tunelom popod Dobšinský kopec z povodia Hnilca do povodia Slanej. Dnes nádrž plní aj funkciu rekreácie a rybolovu. (Viac na náučnom chodníku Dobšinská Maša.)

Revúcka vrchovina. Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštallické horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnická brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšiná). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 954 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov - Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítnik a Slaná -, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných nevelkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.

Volovské vrchy. Rozľahlé, až 70 km dlhé a vyše 30 km široké pohorie východo-západného smeru na juhu východného Slovenska zhruba medzi Dobšinou, Rožňavou, Medzevom, Košicami, Margecanmi, Krompachmi, Spišskou Novou Vsou a Dedinkami. Susedí na juhu s Revúckou vrchovinou, Rožňavskou kotlinou, Slovenským krasom a Košickou kotlinou, na severe s Čiernou horou, Hornádskou kotlinou a Slovenským rajom (podcelkom Spišsko-gemerského krasu) a na západe krátko so Stolickými vrchmi. Má komplikovanú vrásovo-zlomovú štruktúru i geologickú stavbu, v ktorej prevládajú paleozoické slabo premenené horniny (fylity, paleovulkanity) s výskytom železných a polymetalických rúd, sadrovca, magnezitu. Pri severnom a východnom okraji sa vyskytujú mezozoické vápence a dolomity (Galmus a oblasť okolo Folkmarskej skaly a Červenej skaly). Pomerne na veľkej ploche presahuje nadmorská výška 1 000 m, najvyšším je vrch Skalisko (1 293 m n. m.) v masíve Volovca v juhozápadnej časti pohoria severne nad Čučmou. Prevláda hornatinový, hladko modelovaný reliéf, len okolo Hnilca a Belej sa vytvorili širšie doliny až brázdy s miernejšie rezaným (podvrchovinným)

reliéfom (Hnilecké podolie, Hámorská brázda). Zhruba rovnobežne so severnou hranicou pohorie naprieč - medzi Dedinkami a Margecanmi - preteká Hnilec hlbokou členitou dolinou, pozdĺž severnej hranice pohoria tečie Hornád, vo vnútri pohoria pramení napr. Bodva. Prevažne zalesnené pohorie s nevelkými pôvodne baníckymi sídlami križuje viacero cestných komunikácií vysoko ležiacimi sedlami (Dobšinský kopec, Grajnár, Súľová, Úhornianske sedlo, Štóske sedlo) a prechádza ním (dolinou Hnilca) železničná trať Červená Skala - Margecany.

Názvy informačných panelov

1. Slávna banská história mesta Dobšiná
2. Gotický evanjelický kostol a Banícke združenie v Dobšinej
3. Starý ľudový dom
4. Geografické podmienky okolia Dobšinej a spôsob obživy obyvateľstva
5. Banská doprava
6. Pavol Lányi
7. Gápel a jeho medené ložiská
8. Dobšinské povesti
9. Stopy po kutacej činnosti na Riku a na Jeruzaleme

